הוחל שבועתו של אבימלך, דכתיב: °"אם תשקר לי ולניני ולנכדי". °"ויגדל הנער ויברכהו ה'", במה ברכו? אמר רב יהודה אמר רב: שברכו באמתו; אמתו כבני אדם, וזרעו כנחל שוטף. °"ויקרא שמשון אל ה' ויאמר ה' אלהים זכרני נא וחזקני נא אך הפעם הזה ואנקמה נקם אחת משתי עיני מפלשתים". אמר רב: אמר שמשון לפני הקב"ה: רבש"ע, זכור לי עשרים (*ושתים) שנה ששפטתי את ישראל, ולא אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל ממקום למקום. °"וילך שמשון וילכד שלש מאות שועלים". מאי שנא שועלים? אמר רבי איבו בר נגדי א"ר חייא בר אבא: אמר שמשון: יבא (א)מי שחוזר לאחוריו, ויפרע מפלשתים שחזרו בשבועתן. תניא, א"ר שמעון החסיד: בין כתיפיו של שמשון ששים אמה היה, שנאמר: °"וישכב שמשון עד חצי הלילה ויקם בחצי הלילה ויאחז בדלתות שער העיר ובשתי המזוזות ויסעם עם הבריח וישם על כתיפיו", וגמירי, דאין דלתות עזה פחותות מששים אמה. °"ויהי טוחן בבית האסורים". א"ר יוחנן: אין טחינה אלא לשון עבירה, וכן הוא אומר: °"תטחן לאחר אשתי". מלמד שכל אחד ואחד הביא לו את אשתו לבית האסורים כדי שתתעבר הימנו. אמר רב פפא: היינו דאמרי אינשי: קמי דשתי חמרא — חמרא, קמי רפוקא *גרידיא — דובלא. וא"ר יוחנן: כל המזנה — אשתו מזנת עליו, שנאמר: °"אם נפתה לבי על אשה ועל פתח רעי ארבתי", וכתיב: "תטחן לאחר אשתי ועליה יכרעון אחרין". *והיינו דאמרי אינשי: איהו בי *קארי ואיתתיה בי בוציני. וא"ר יוחנן: שמשון דן את ישראל כאביהם שבשמים, שנאמר: °"דן ידין עמו כאחד" וגו'. וא"ר יוחנן: שמשון על שמו של הקב"ה נקרא, שנאמר °"כי שמש ומגן ה' אלהים" וגו'. אלא מעתה לא ימחה! אלא, מעין שמו של הקב"ה; מה הקב"ה מגין על כל העולם כולו — אף שמשון מגין בדורו על ישראל. *וא"ר יוחנן: בלעם חיגר ברגלו אחת היה, שנאמר: °"וילך שפי". שמשון חיגר בשתי רגליו היה, שנאמר: °"שפיפון עלי ארח". § ת"ר: חמשה נבראו מעין דוגמא של מעלה, וכולן לקו בהן. שמשון בכחו, שאול בצוארו, אבשלום בשערו, צדקיה בעיניו, אסא ברגליו. שמשון בכחו — דכתיב: °"ויסר כחו מעליו". שאול בצוארו — דכתיב: °"ויקח שאול את החרב ויפל עליה". אבשלום בשערו — כדבעינן למימר קמן. צדקיה בעיניו — דכתיב: °"ואת עיני צדקיהו עור". אסא ברגליו — דכתיב: °"רק לעת זקנתו חלה את רגליו", *ואמר רב יהודה אמר רב: שאחזתו פדגרא. א"ל מר זוטרא בריה דרב נחמן לרב נחמן: היכי דמי פדגרא? א"ל: *כמחט בבשר החי. מנא ידע? איכא דאמרי: מיחש הוה חש ביה, ◐ואיכא דאמרי: מרביה שמע ליה, וא"ד: °"סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם". דרש רבא: מפני מה נענש אסא — מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים, שנאמר: °"והמלך אסא השמיע את כל יהודה אין נקי". מאי "אין נקי"? אמר רב יהודה אמר רב: אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה.*§ כתיב: °"וירד שמשון תמנתה", וכתיב: °"הנה חמיך עולה תמנתה"! א"ר אלעזר: שמשון שנתגנה בה — כתיב ביה ירידה, יהודה שנתעלה בה — כתיב ביה עליה. ר' שמואל בר נחמני אמר: שתי תמנאות היו, חדא בירידה וחדא בעליה. רב פפא אמר: חדא תמנה הואי, דאתי מהאי גיסא — ירידה, ודאתי מהאי גיסא — עליה, כגון ורדוניא ובי בארי ושוקא דנרש. °"ותשב בפתח עינים". א"ר אלכסנדרי: מלמד שהלכה וישבה לה בפתחו של אברהם אבינו, מקום שכל עינים צופות לראותו. ר' חנין א"ר: מקום הוא ששמו עינים, וכן הוא אומר: °"תפוח והעינם". ר' שמואל בר נחמני אמר: שנתנה עינים לדבריה. כשתבעה אמר לה: שמא נכרית את? אמרה ליה: גיורת אני. שמא אשת איש את? אמרה ליה: פנויה אני. שמא קיבל בך אביך קידושין? אמרה ליה: יתומה אני. שמא טמאה את? אמרה ליה: טהורה אני.§ °"ויטע אשל בבאר שבע". אמר ריש לקיש: מלמד שעשה פרדס, ונטע בו כל מיני מגדים. רבי יהודה ורבי נחמיה; חד אמר: פרדס, וחד אמר: פונדק. בשלמא למ"ד פרדס — היינו דכתיב "ויטע", אלא למ"ד פונדק — מאי "ויטע"? כדכתיב: °"ויטע אהלי אפדנו" וגו'. "ויקרא שם בשם ה' אל עולם". אמר ריש לקיש: אל תיקרי "ויקרא"

אלא

הוחל שבועתו של אבימלך. בטלה, לשון "לא יחל דברו" (במדבר ל). לפי שהם עברו על השבועה תחילה. במה בירכו. כל ברכה שבמקרא לשון ריבוי הוא, דבר המרבה ומלוי בו שובע, פויס"ן בלע"ז. ומה ברכה נמצא בו? לא מצינו עושר בשמשון? שבירכו באמתו. להיות זרעו כנחל שוטף. למה שנתאוה נתברך. נקם אחת משתי עיני. (ב) שכר אחת מעיני תן לי בנקמה זו, ושכר האחרת לעולם הבא. שחוזר לאחוריו. כשרודפין אותו אינו (מרחיק) לברוח, אלא חוזר עקלקלות. שער העיר. (ג) בעזה משמעי קרא. על כתיפיו. כשיעור כתיפיו. קמי דשתי חמרא חמרא. לפני כל אדם מביאין מה שהוא רגיל בו. לפני שותי יין — מביאין יין. קמי רפוקא גרידיא דובלא. לפני עובד אדמה וחופר בגנות, שרגיל לאכול ירק — מביאין סל מלא ירק. דובלי — מין ירק הוא. קארי ובוציני. מין אחד הוא, אלא שאלו גדולים ואלו קטנים. כלומר: במה שהוא עוסק היא עסוקה. כאחד. כיחידו של עולם במשפט צדק. שמש. לשון חומה, כמו "ושמתי כדכוד שמשותיך" (ישעיה נד). על שמו של הקב"ה. משמע שכינהו בשמו של הקב"ה ממש. מעין שמו. שאין שמש שם ממש, אלא מגן ומציל. שפי. אשלויי"ש, כמו "דשף מדוכתיה" (חולין דף מג:). שפיפון. שפיה כפולה. מעין דוגמא כו'. נשתנו מן התחתונים לתפארת. ויסר כחו. לא מייתי ראיה אלא דכולן לקו. שאול בצוארו. "ויגבה מכל העם משכמו" (שמואל א י). ויפל עליה. מקום שהורגין בחרב, והיינו צואר. צדקיה בעיניו. לא ידענא מנלן דנשתבח לשבח, וכן אסא ברגליו. אלא כן שמע מרבו. פודגרא. שם חולי הוא שאוחז ברגלים, וקורא לו פודגרא. נענש אסא. לחלות. אנגריא. עבודת המלך. השמיע את כל יהודה. הזעיקן. "וישאו את אבני הרמה", שהיה מלך ישראל בונה עליה כרך, לבלתי תת יוצא ובא לאסא. חתן. שכתוב בו: "נקי יהיה לביתו" וגו' (דברים כד). כתיב וירד שמשון תמנתה. אלמא תמנת בירידה, וכתיב: "עולה תמנתה" — אלמא עלייה היא. ושמשון ויהודה תרוייהו בארץ ישראל הוו. שנתגנה בה. שנשא מבנות פלשתים האסורות לו. יהודה נתעלה. שמשם נולדו פרץ וזרח, שהעמידו מלכים ונביאים בישראל. דאתי מהאי גיסא. שהיתה מיושבת באמצע שיפוע ההר. הבא לה מראש ההר — יורד, הבא לה מרגלי ההר — עולה. כגון ורדני ובי בארי ונרש. עיירות הן היושבות בשיפוע ההרים. מצפות לראותו. שהיו רגילין להתקבל שם וללון, והיה חביב עליהם. שנתנה עינים לדבריה. דוגמא ופתח היתר נתנה לעצמה, שאין עבירה בדבר. גיורת אני. ואיני גויה (ד) ורצויה לך. פנויה אני. ומותרת לכל אדם. יתומה אני. (ה) והייתי קטנה, והשיאוני אמי ואחיי, ואין נישואין לער ואונן כלום לאסור עליו משום כלתו. ואין זכות לאם ולאחים להשיא קטנה, אלא האב זוכה בה, כדכתיב: "את בתי נתתי לאיש הזה" (דברים כב). ולהך סברא לאו בתו של שם היתה, ◐שמשנת שנים ליעקב כלו שנותיו של שם, ויעקב כבר היה יותר מבן מאה ועשר. טהורה אני. מנדה. ונטע בו. להאכילן עוברים ושבים. פונדק. ללון שם אורחים. ולשון אש"ל — נוטריקון הוא: אכילה שתיה לויה. שהיה מאכילן ומשקן, ואח"כ מלווה אותן. ויטע אהלי אפדנו. פסוק הוא בדניאל על אחד מהמלכים.

אלא

אלא מעתה לא ימחה. תימה לרבי: מאי שנא מ"שלום", דאמר בפ"ק דשבת (דף י:), אמר רב המנונא משמיה דעולא: אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בבית המרחץ, משום דשם גופיה איקרי שלום, כדכתיב: "ויקרא לו ה' שלום", ולא קא חשיב ליה במס' סופרים (פ"ד) בהדי שמות שאין נמחקין! ונראה דתנא ושייר. ועדיף מחנון ורחום, דאמר בפרק "שבועת העדות" (שבועות דף לה.) דנמחק, דלא אשכחן שקרא הקב"ה שמו כך חנון. והכא פריך אהא דקאמר: על שמו של הקב"ה נקרא — משמע דשמו נקרא כך. והיינו דקא דחי: אלא מעין שמו, כמו חנון על שם שהוא חונן ומרחם על בריותיו.

נוח

זנות: הוחלה שבועתו של אבימלך ונר' שחולק על מה שפי' רש"י בספר שמואל [ב' ה'] שאותו היבוסי היה מזרעו של אבימלך ולא היו יכולין להורישו מפני השבועה שהיה כתוב על הצלמים כדאמר שם אלא סבירא ליה כמאן דאמר בפרקי דר' אליעזר א) שינתיים היה להם שכרת להם אברהם כשלקח מערת המכפלה ועל שם העיר נקרא יבוסי. אי שמא אע"פ שהוחלה כבר בימי שמשון אעפ"כ לא באו עליהם עד בימי דוד: קמי רפוקא גריוא דובלי. לפני חופר בגנות סל מלא ירק:

א) נ"ל בפרקי דר"א [פרק ל"ו] לשבועה אחרת היתה שכרת אברהם להם כשלקח מערת המכפלה מאת בני חת ועל שם וכו'.

מסורת הש"ס

נ"א מחזיק

[כך הגיה הרשב"א בתשובה סי' פ"ח שבגמ' שלפניו ליתא מלת ושתים]

מגילה יב.

סנהדרין קה.

שם מח:

ברכות יח: שבת יג: קנב.

[עי' ע"ז כח.]

[ע' בערוך ערך קר ו]

[פי' וכל שכן תלמידי חכמים ערוך ערך אנגריא]

תורה אור

בראשית כא
שופטים יג
שם טז
שם טז
שם טז
שם
איוב לא
שם
בראשית מט
תהלים פד
במדבר כג
בראשית מט
שופטים טז
ש"א לא
מ"ב כה
מ"ב כה
תהלים כה
מ"א טו
מ"א טו
שופטים יד
בראשית לח
בראשית לח
יהושע טו
בראשית כא
דניאל יא

הגהות הב"ח

(א) גמ' יבא שועל שחוזר לאחוריו: (ב) רש"י ד"ה נקם אחת משתי עיני דדריש אמר שמשון רבש"ע שכר אחת וכו' זו בעוה"ז ושכר האחרת: (ג) ד"ה שער העיר בשערי עזה: (ד) ד"ה גיורת וכו' ואיני עובדת כוכבים על שאין אני רצויה לך הס"ד: (ה) ד"ה יתומה אני שהייתי קטנה במיתת אבי והשיאוני וכו' ואין נישואי ער ואונן נשואין כלום וכו' שאין זכות:

גליון הש"ס

גמ' וא"ד מרביה. לעיל דף ד ע"ב: **רש"י** ד"ה יתומה אני כו' שמשנת שנים ליעקב. ט"ס וצ"ל חמשים:

אֶלָּא וַיַּקְרִיא, מְלַמֵּד שֶׁהִקְרִיא אַבְרָהָם אָבִינוּ לִשְׁמוֹ שֶׁל הקב"ה בְּפֶה כָּל עוֹבֵר וָשָׁב. כֵּיצַד? לְאַחַר שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ עָמְדוּ לְבָרְכוֹ, אָמַר לָהֶם: וְכִי מִשֶּׁלִּי אֲכַלְתֶּם? מִשֶּׁל אֱלֹהֵי עוֹלָם אֲכַלְתֶּם! הוֹדוּ וְשַׁבְּחוּ וּבָרְכוּ לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. °"וַיִּרְאֶהָ יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְּתָה פָּנֶיהָ". *מִשּׁוּם דְּכִסְּתָה פָּנֶיהָ חֲשָׁבָהּ לְזוֹנָה?! א"ר אֶלְעָזָר: שֶׁכִּסְּתָה פָּנֶיהָ בְּבֵית חָמִיהָ. דְּא"ר שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי א"ר יוֹנָתָן: כָּל כַּלָּה שֶׁהִיא צְנוּעָה בְּבֵית חָמִיהָ – זוֹכָה וְיוֹצְאִין מִמֶּנָּה מְלָכִים וּנְבִיאִים. מְנָלַן – מִתָּמָר, נְבִיאִים – דִּכְתִיב: °"חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶּן אָמוֹץ", מְלָכִים – מִדָּוִד, (א) וְאָמַר רַבִּי לֵוִי: דָּבָר זֶה מָסוֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ: אָמוֹץ וַאֲמַצְיָה אַחִים הָווּ, °"הִיא מוּצֵאת". "הִיא מִיתוֹצֵאת" מִיבָּעֵי לֵיהּ! א"ר אֶלְעָזָר: לְאַחַר שֶׁנִּמְצְאוּ סִימָנֶיהָ בָּא סַמָּאֵל וְרִיחֲקָן, בָּא גַּבְרִיאֵל וְקֵירְבָן. הַיְינוּ דִּכְתִיב °"לַמְנַצֵּחַ עַל יוֹנַת אֵלֶם רְחוֹקִים לְדָוִד מִכְתָּם", א"ר יוֹחָנָן: מִשָּׁעָה שֶׁנִּתְרַחֲקוּ סִימָנֶיהָ נַעֲשֵׂית כְּיוֹנָה אִילֶּמֶת. "לְדָוִד מִכְתָּם" – שֶׁיָּצָא מִמֶּנָּה דָּוִד שֶׁהָיָה מָךְ וְתָם לַכֹּל. דָּבָר אַחֵר: "מִכְתָּם" – שֶׁהָיְתָה מַכָּתוֹ תַּמָּה, שֶׁנּוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל. דָּבָר אַחֵר: "מִכְתָּם" – כְּשֵׁם שֶׁבְּקַטְנוּתוֹ הִקְטִין עַצְמוֹ אֵצֶל מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ לִלְמוֹד תּוֹרָה – כָּךְ בִּגְדוּלָּתוֹ. (ב) °"וְהִיא שָׁלְחָה אֶל חָמִיהָ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לּוֹ אָנֹכִי הָרָה". וְתֵימָא לֵיהּ מֵימַר! *אָמַר רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם ר' שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: נוֹחַ לוֹ לְאָדָם שֶׁיַּפִּיל עַצְמוֹ לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ [א]וְאַל יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵירוֹ בָּרַבִּים. מְנָלַן – מִתָּמָר. °"הַכֶּר נָא". א"ר חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: בְּ"הַכֶּר" בִּישֵּׂר לְאָבִיו, •בְּ"הַכֶּר" בִּישְּׂרוּהוּ. בְּ"הַכֶּר" בִּישֵּׂר – °"הַכֶּר נָא הַכְּתֹנֶת בִּנְךָ הִיא", בְּ"הַכֶּר" בִּישְּׂרוּהוּ – "הַכֶּר נָא לְמִי". "נָא". *אֵין "נָא" אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, אָמְרָה לֵיהּ: בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ, הַכֵּר פְּנֵי בוֹרַאֲךָ וְאַל תַּעְלִים עֵינֶיךָ מִמֶּנִּי. °"וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי". הַיְינוּ *דְּאָמַר רַב חָנִין בַּר בִּיזְנָא א"ר שִׁמְעוֹן חֲסִידָא: •יוֹסֵף שֶׁקִּידֵּשׁ ש"ש בַּסֵּתֶר – זָכָה וְהוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הקב"ה, דִּכְתִיב: °"עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ". (ג) יְהוּדָה שֶׁקִּידֵּשׁ ש"ש בְּפַרְהֶסְיָא – זָכָה וְנִקְרָא כּוּלּוֹ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הקב"ה. כֵּיוָן שֶׁהוֹדָה וְאָמַר "צָדְקָה מִמֶּנִּי" יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה: אַתָּה הִצַּלְתָּ תָּמָר וּשְׁנֵי בָנֶיהָ מִן הָאוּר – חַיֶּיךָ שֶׁאֲנִי מַצִּיל בִּזְכוּתְךָ ג' מִבָּנֶיךָ מִן הָאוּר. מַאן נִינְהוּ – חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה. "צָדְקָה מִמֶּנִּי". מְנָא יָדַע? יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה: מִמֶּנִּי יָצְאוּ כְּבוּשִׁים. °"וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ". אָמַר שְׁמוּאֵל סָבָא חֲמוּהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַמִּי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַמִּי: כֵּיוָן שֶׁיְּדָעָהּ – שׁוּב *לֹא פָּסַק מִמֶּנָּה. כְּתִיב הָכָא "וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ" וּכְתִיב הָתָם °"קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף". § "אַבְשָׁלוֹם נִתְגָּאָה בִּשְׂעָרוֹ" וכו'. ת"ר: אַבְשָׁלוֹם בִּשְׂעָרוֹ מָרַד, שֶׁנֶּאֱמַר: °"וּכְאַבְשָׁלוֹם לֹא הָיָה אִישׁ יָפֶה וגו' וּבְגַלְּחוֹ אֶת רֹאשׁוֹ (וגו') וְהָיָה מִקֵּץ יָמִים לַיָּמִים אֲשֶׁר יְגַלֵּחַ כִּי כָבֵד עָלָיו וְגִלְּחוֹ וְשָׁקַל אֶת שְׂעַר רֹאשׁוֹ מָאתַיִם שְׁקָלִים בְּאֶבֶן הַמֶּלֶךְ". תָּנָא: אֶבֶן שֶׁאַנְשֵׁי טְבֶרְיָא וְאַנְשֵׁי צִיפּוֹרִי שׁוֹקְלִים בָּהּ – לְפִיכָךְ נִתְלָה בִּשְׂעָרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: °"וַיִּקָּרֵא אַבְשָׁלוֹם לִפְנֵי עַבְדֵי דָוִד וְאַבְשָׁלוֹם רוֹכֵב עַל הַפֶּרֶד וַיָּבֹא הַפֶּרֶד תַּחַת שׂוֹבֶךְ הָאֵלָה הַגְּדוֹלָה (ד) וַיֶּאֱחַז רֹאשׁוֹ בָאֵלָה וַיֻּתַּן בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ וְהַפֶּרֶד אֲשֶׁר תַּחְתָּיו עָבָר". [שְׁקַל סַפְסֵירָא בְּעָא לְמִיפְסְקֵיהּ.] תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: בְּאוֹתָהּ שָׁעָה (ה) נִבְקַע שְׁאוֹל מִתַּחְתָּיו. °"וַיִּרְגַּז הַמֶּלֶךְ וַיַּעַל עַל עֲלִיַּת הַשַּׁעַר וַיֵּבְךְּ וְכֹה אָמַר בְּלֶכְתּוֹ בְּנִי אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי [אַבְשָׁלוֹם] מִי יִתֵּן מוּתִי אֲנִי תַחְתֶּיךָ אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי וְהַמֶּלֶךְ לָאַט אֶת פָּנָיו וַיִּזְעַק הַמֶּלֶךְ קוֹל גָּדוֹל בְּנִי אַבְשָׁלוֹם אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי". הָנֵי תְּמַנְיָא (ו) "בְּנִי" לָמָּה? שִׁבְעָה דְּאַסְקֵיהּ מִשִּׁבְעָה מְדוֹרֵי גֵיהִנָּם; וְאִידָךְ; אִיכָּא דְּאָמְרִי דְּקָרֵיב רֵישֵׁיהּ לְגַבֵּי גּוּפֵיהּ, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי דְּאַיְיתֵיהּ לְעָלְמָא דְּאָתֵי. °"וְאַבְשָׁלוֹם לָקַח וַיַּצֶּב לוֹ בְחַיָּיו". מַאי לָקַח? *אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: שֶׁלָּקַח מִקַּח רַע לְעַצְמוֹ. "אֶת מַצֶּבֶת אֲשֶׁר בְּעֵמֶק הַמֶּלֶךְ" וגו'. א"ר חֲנִינָא בַּר פַּפָּא: בְּעֵצָה עֲמוּקָּה שֶׁל מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם,

דִּכְתִיב

אֶלָּא וַיַּקְרִיא. לִמֵּד לַבְּרִיּוֹת לִקְרוֹת שֵׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם. **כֵּיצַד לְאַחַר** שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ. מִשֶּׁלּוֹ, הָיוּ עוֹמְדִין לְבָרְכוֹ לְאַבְרָהָם, וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: וְכִי מִשֶּׁלִּי אֲכַלְתֶּם? **שֶׁכִּסְּתָה פָּנֶיהָ בְּבֵית חָמִיהָ.** וְלֹא רָאָה אוֹתָהּ כָּל הַיָּמִים שֶׁגָּדְלָה בְּבֵיתוֹ, לְפִיכָךְ לֹא הִכִּיר בָּהּ (ז). **אָמוֹץ.** אָבִיו שֶׁל יְשַׁעְיָהוּ, וַאֲמַצְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה – אַחִים הָווּ. וַאֲמַצְיָה מִזֶּרַע דָּוִד הָיָה, וְאָמוֹץ אָחִיו נָבִיא הָיָה, אַלְמָא נְבִיאִים נְפִיק מִינָּהּ. **הִיא מִיתוֹצֵאת.** הֲוֵי מַשְׁמַע לְשׁוֹן הוֹצָאָה בְּעַל כָּרְחָהּ, "הִיא מוּצֵאת" – מַשְׁמַע לְשׁוֹן מְצִיאָה. **סִימָנֶיהָ.** חוֹתָמוֹ וּפְתִילִים וּמַטֵּהוּ. **שֶׁבָּא סַמָּאֵל,** שֶׁהוּא שַׂר שֶׁל אֱדוֹם, וְרִיחֲקָן, כְּדֵי שֶׁתִּשָּׂרֵף וְלֹא יֵצֵא דָּוִד מִמֶּנָּה, הַמַּכֶּה אֶת אֱדוֹם בְּגֵיא מֶלַח. **יוֹנַת אֵלֶם רְחוֹקִים.** עַל עִסְקֵי הַרְחָקָה, שֶׁנַּעֲשׂוּ סִימָנֶיהָ רְחוֹקִים. **לְדָוִד מִכְתָּם.** לְאוֹתָהּ (ח) שֶׁהָיְתָה רְאוּיָה וְעוֹמֶדֶת לָצֵאת מִמֶּנָּה דָּוִד. **שֶׁהוּא מָךְ.** עָנָיו. **וְתָם.** תָּמִים בִּדְרָכָיו. **מַכָּתוֹ תַּמָּה.** מְקוֹם מִילָה, שֶׁהוּא רָאוּי לְמַכָּה – הָיָה תַּם וְשָׁלֵם, שֶׁלֹּא הוּצְרַךְ לְחַסְּרוֹ. **ד"א כְּשֵׁם שֶׁבְּקַטְנוּתוֹ.** קוֹדֶם שֶׁמָּלַךְ. **כָּךְ בִּגְדוּלָּתוֹ.** לְאַחַר שֶׁמָּלַךְ. וּלְשׁוֹן "מִכְתָּם" – שֶׁהָיְתָה תַּמָּה מַכָּתוֹ מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ, לֹא נֶחְסַר עַנְוְותָנוּתוֹ וְלֹא נִשְׁתַּנֵּית. **וְהִיא שָׁלְחָה וגו' לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לוֹ.** וְלֹא שָׁלְחָה לוֹ לֵאמֹר: "מִמְּךָ אֲנִי הָרָה, וַהֲרֵי סִימָנִין שֶׁלְּךָ". **וְתֵימָא לֵיהּ מֵימַר.** לְשָׁלִיחַ: "אֱמוֹר לוֹ שֶׁמִּמֶּנּוּ אֲנִי הָרָה, וְאֵלּוּ סִימָנָיו". **וְאַל יַלְבִּין כו'.** אַף זוֹ נוֹחַ הָיָה לָהּ לִישָּׂרֵף וְאַל תַּלְבִּין פָּנָיו. לְפִיכָךְ שָׁלְחָה לוֹ, אִם יוֹדֶה וִיגַלֶּה הוּא עַצְמוֹ אֶת הַדָּבָר – יְגַלֶּה, וְאִם לָאו – תִּשָּׂרֵף, וְלֹא תְּגַלֶּה הִיא אֶת הַדָּבָר. **בְּהַכֵּר בִּישֵּׂר.** אֶל אָבִיו דָּבָר שֶׁנִּצְטַעֵר בּוֹ, וּבְ"הַכֵּר" בִּשְּׂרוּהוּ. **מְנָא יָדַע.** שֶׁמִּמֶּנּוּ הִיא מְעוּבֶּרֶת? שֶׁמָּא אַף אֲחֵרִים בָּאוּ עָלֶיהָ. **וַיֹּאמֶר.** בַּת קוֹל אָמְרָה. **כְּבוּשִׁים.** דְּבָרִים עֲלוּמִים שֶׁנִּגְזְרוּ מִלְּפָנַי, שֶׁיֵּצְאוּ מִזּוֹ מְלָכִים. וְאִי אֶפְשָׁר לָצֵאת אֶלָּא מִיהוּדָה, דִּכְתִיב (בראשית מט): "גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה". כְּבוּשִׁים – דִּבְרֵי סֵתֶר, גְּזֵירַת הַמֶּלֶךְ, כְּמוֹ "בַּהֲדֵי כַּבְשֵׁי דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לָמָּה לָךְ", בִּבְרָכוֹת (דף י.) גַּבֵּי חִזְקִיָּה. **כֵּיוָן שֶׁיְּדָעָהּ.** שֶׁיָּדַע בָּהּ שֶׁהִיא צַדֶּקֶת, וּלְשֵׁם שָׁמַיִם נִתְכַּוְּונָה. **מִקֵּץ יָמִים לְיָמִים.** מִשָּׁנָה לְשָׁנָה. שֶׁנָּזִיר עוֹלָם הָיָה וּמְגַלֵּחַ •אַחַת לְי"ב חוֹדֶשׁ. **דְּקָרֵיב רֵישֵׁיהּ לְגַבֵּי גּוּפֵיהּ.** שֶׁהָיָה רֹאשׁוֹ מוּשְׁלָךְ רָחוֹק מִגּוּפוֹ, וְקֵירְבוֹ. **שֶׁלָּקַח מִקַּח רַע לְעַצְמוֹ.** וְהָכִי קָאָמַר קְרָא: וְאַבְשָׁלוֹם לָקַח לוֹ אֶת (ט) הַמַּלְכָּה הַזֹּאת בְּחַיָּיו, וַיַּצֵּב לוֹ אֶת מַצֶּבֶת אֲשֶׁר בְּעֵמֶק הַמֶּלֶךְ. **עֵצָה עֲמוּקָּה.** שֶׁל הקב"ה, שֶׁהוּא מֶלֶךְ עוֹלָם, שֶׁגָּזַר עַל דָּוִד כֵּן בְּמַעֲשֵׂה בַּת שֶׁבַע. הִנְנִי

מֵקִים

נוח לו לאדם שיפיל את עצמו לתוך כבשן האש. כדאמר בפ' "הזהב" (ב"מ דף נח:): כל היורדין לגיהנם עולין, חוץ משלשה, וחד מינייהו המלבין פני חבירו ברבים. ואומר נמי (שם נט.): נוח לו לאדם שיבעול ספק אשת איש ואל ילבין פני חבירו ברבים, מנלן – מדוד. ונראה האי דלא חשיב ליה (פסחים דף כה.) בהדי ג' עבירות שאין עומדים בפני פקוח נפש: עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים – משום דעבירת הלבנת פנים אינה מפורשת בתורה, ולא נקט אלא עבירות המפורשות.

יצאת בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים. בשלהי מסכת מכות (דף כג:) מסיק דהכי גמירי לה.

דקרב רישא לגבי גופיה. תימה: רבי מאיר דאמר ב"חלק" (סנהדרין דף קג:): אבשלום אין לו חלק לעולם הבא, א"כ סבירא ליה דקרב רישיה לגבי גופיה, ולא סבירא ליה דאייתיה לעלמא דאתי – מכל מקום אסקיה משבעה מדורי דגיהנם. ואם כן אמאי לא חשיב ליה בהדי אחז ואחזיה, דאמר (שם קג.): לא חיין ולא נידונין? וי"ל: דלא חשיב אלא מלכים.

דאייתיה לעלמא דאתי. ואי קשיא: הא אמרו ב"חלק" (סנהדרין דף קד.): ברא מזכי אבא, אבא לא מזכי ברא, כדכתיב: "ואין מידי מציל" – אין אברהם מציל את ישמעאל, ולא יצחק את עשו. אבל הבן מציל את האב, כגון יאשיהו, שלא מנו את אמון! וי"ל: משום דאבשלום נטל את שלו בעולם הזה, שנהרג במיתה משונה – הועילה לו תפלת אביו. דומיא דיהויקים, דאמר התם שהיה כתוב על גולגלתו "זאת ועוד אחרת", ונפרע ממנו לאחר מיתה – לא מנו אותו. ועוד: אבשלום לא עבד עבודה זרה. א"נ, מאי למימר: הא דאמר אבא לא מזכי ברא – היינו משום כבוד האב אין מונעין מלמנותו עם רשעים בלא תפלה, אבל תפלה מועלת, ודוד התפלל על אבשלום.

ולעולם

נט א מיי' פ"ו מהלכות דעות הלכה ח:

תוספות שאנץ

וכי משלי אכלתם הודו וברכו למי שאמר והיה העולם. יש במדרש שלא רצו לברך ברצונם עד שאמר להם אברהם פרעו מה שאכלתם ושתיתם והיה אומר להם שהוא עולה למנין גדול כי היו במדבר והיה טורח גדול להביא שם המאכל והמשתה וכשראו כך כי היה רוצה אברהם שיפרעו הכל אז ברכו הקב"ה שלא ברצונם על מנת שלא יפרעו שום דבר: שכסתה פניה בבית חמיה אע"פ שהיה בלבו שהיא תמר טעה בכך לומר אחרת היא שהרי תמר צנועה היתה. א) ל"א שכיסתה פניה בבית חמיה לא ראה אותה כל הימים שגדלה בביתו לפי' לא הכירה: יצאו כבושין דברים עלומים שנגזרו מלפני שיצאו מזו מלכים ואי אפשר לצאת אלא מיהודה כדכתיב גור אריה יהודה כבושין דברי סתר ל"ה.

א) עי' בהגהות הב"ח דגם ברש"י נ"ל ב' הפירושים.

גליון הש"ס

גמ' בהכר בשרוהו. כעין זה לקמן דף יג ע"ב: **שם** יוסף שקדש ש"ש. לקמן דף לו ע"ב: **רש"י** ד"ה מקץ ימים כו' אחת לי"ב חדש. נזיר דף ד ע"א:

הגהות הב"ח

(א) גמ' דאמר ר' לוי: (ב) שם כך בגדולתו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו ללמוד תורה והיא שלחה: (ג) שם יהודה שקדש ש"ש. נ"ב ע"ל פ' אלו נאמרין דף לו ע"ב: (ד) שם הגדולה ויחזק ראשו באלה ויותן: (ה) שם באותה שעה ראה גיהנם נבקע מתחתיו: (ו) שם תמניא זימני בני למה: (ז) רש"י ד"ה שכסתה וכו' לא הכיר בה ל"א שכסתה פניה בבית חמיה וה"ק אע"פ שהיה בלבו שהיא תמר טועה היה בכך לומר אחרת היא שהרי תמר צנועה היא הס"ד: (ח) ד"ה לדוד מכתם לאותה שהיא ראויה: (ט) ד"ה שלקח וכו' לקח לו את השררה הזאת בחייו:

מגילה י:

ב"מ נט. כתובות סז:
ברכות מג:

[ברכות ט. סנהדרין מג: פט:]

[לקמן לו:]

[סנהדרין יז.]

תורה אור

בראשית לח
ישעיה א
בראשית לח
תהלים נו
בראשית לח
שם
שם לז
שם לח
תהלים פא
בראשית לח
דברים ה
שמואל ב יד
שם יח
שם יט
שם יח